

Prof. dr hab. Karol Klauza
kklauza@kul.pl

Recenzja dysertacji
pt. BIZANTYŃSKO-RUSKIE MALOWIDŁA ŚCIENNE W KAPLICY TRÓJCY ŚWIĘTEJ
NA ZAMKU LUBELSKIM W ŚWIELE TEOLOGII IKONY
STUDIUM Z TEOLOGII PIĘKNA
w przewodzie doktorskim mgr lic. Ewy Siuzdak
na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego

Niniejsza recenzja stanowi efekt działań akademickich powierzonych mi przez Radę Dyscypliny Nauk Teologicznych uchwałą z dnia 27.06.2022 r. i decyzją Dziekana ks. prof. dr hab. Piotra Tomasika pismem z dnia 27.06. 2022. Podstawę opracowania recenzji stanowi wersja cyfrowa dysertacji otrzymana od Autorki 30.06. 2022 r.

Zgodnie z tytułem dysertacja została zredagowana w interdyscyplinarnym obszarze zainteresowań teologii ikony, estetyki teologicznej ze szczególnym uwzględnieniem teologii piękna, historii sztuki sakralnej i historycznej dokumentacji społeczno-kulturowej recepcji tytułowego artefaktu (tj. fresków stanowiących kanoniczną ornamentację Kaplicy Świętej Trójcy na Zamku Lubelskim). Zgromadzony, obszerny materiał badawczy zamieszczono na 337 stronach. Zawiera on dokumentację kontekstu historycznego powstania fresków, ich interpretację semantyczną podaną przez uznane autorytety z zakresy historii sztuki, muzealnictwa i kultury społecznej oraz własne, autorskie sugestie i wnioski badawcze uzupełnione wykazem literatury i *Aneksom* w postaci 89 barwnych ilustracji wykonanych przez Ewę Siuzdak i Piotra Maciuka.

Dysertacja składa się z pięciu rozdziałów, uzupełnionych *Spisem treści, Wstępem, Zakończeniem i Bibliografią*. Jej celem, zgodnie z deklaracją Autorki wyrażoną we Wstępie, stanowi poszerzenie dotychczasowej literatury z zakresu historii sztuki i technik muzealnych o *dociekania teologiczne, pozostające w obrębie Magisterium Kościoła doby posoborowej* (s. 2). W tym celu wykorzystana została *metodologia uprawiana na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego [w zakresie] teologii kultury i estetyki teologicznej ze szczególnym uwzględnieniem poglądów szwajcarskiego teologa Hansa Ursa von Balthasara* (s. 3). Wykorzystano także metodę opisową i historyczną oraz dokumentację socjologiczno kulturową, w odniesieniu do piątego rozdziału pt. *Freski z lubelskiej Kaplicy Zamkowej jako przykład komunikowania wiary przez sztukę* (s. 215-233).

Efektem przeprowadzonych badań i redakcji tekstu stały się uporządkowane merytorycznie rozdziały. Za punkt wyjścia posłużyło w rozdziale pierwszym syntetyczne

przedstawienie *Historii fresków w lubelskiej kaplicy zamkowej* (s. 9-55). Znalazły się w nim informacje dotyczące bryły architektonicznej Kaplicy, dzieje jej ornamentacji jako swoiste *auto da fé* króla Władysława Jagiełły oraz XV-wiecznego dworu królewskiego i mieszczan lubelskich. Rozdział drugi, odpowiadając na problematykę badawczą zawartą w tytule recenzowanej dysertacji, zawiera autorską syntezę wiodących idei teologii ikony jako teologii piękna (s. 56-105). Omówiono tu m.in. związki piękna z prawdą i dobrem, opowiadając się za antyczną kategorią *kalokagatii* (s. 64-65) i jej reinterpretacją w *rozważaniach św. Augustyna o pięknie zewnętrznym i wewnętrznym* (s. 65) oraz późniejszych przedstawicieli filozofii średniowiecznej. Osobną wartość stanowi antologia poglądów estetycznych na temat piękna, wykorzystywana często przez środowisko skupione wokół ks. prof. dr hab. Witolda Kaweckiego, promotora recenzowanej dysertacji. Z bogatego zasobu tematyki estetycznej Autorka wybrała dokumentację wątku teodycealnego jako paradygmatu dla teologii piękna, któremu poświęciła w przeważającej mierze argumentację patrystyczną (s. 76-80). Jego ukonkretnieniem stała się następnie analiza historycznego i współczesnego traktowania sztuki jako *locus theologicus* (s. 80-85). Łatwo dostrzec w tym ukierunkowaniu refleksji tworzenie przez Autorkę metodologicznego narzędzia analiz konkretnego artefaktu - fresków Kaplicy Świętej Trójcy w Lublinie. Rzeczywiście, tak stało się w materiale badawczym, opisanym w rozdziale trzecim pt. *Piękno Boga wyrażone we freskach lubelskiej Kaplicy Zamkowej* (s. 106-159). W rozdziale tym Autorka wykazała obecność wątków malarskich podejmujących wizualizację poszczególnych traktatów dogmatyki chrześcijańskiej: trynitologii (z własnymi elementami paterologii, chrystologii z soteriologią (z predylekcją tematu chrystologicznej kenozy i Eucharystii) i pneumatologii. Klamrą spinającą wizualizację treści dogmatycznych są wykazane w dysertacji treści eschatologiczne ukryte w ikonie Deesis i w znakach *Maiestas Domini, Tronu Przygotowanego*.

Cenną sugestią w badaniach Autorki stało się, pod wpływem zastosowanej metodologii von Balthasara, ukonkretnienie wątku teologii piękna poprzez zaakcentowanie wartości stworzenia zjednoczonego z Bogiem - innymi słowy - *idei świętości wyrażonej we freskach lubelskiej Kaplicy Zamkowej*. Treści te podaje rozdział czwarty pt. *Piękno stworzenia zjednoczonego z Bogiem - idea świętości* (s. 160-214) W nurcie dogmatyki zstępującej znalazły się tu analizy wizualizacji angelologicznych i hagiograficznych (z uwzględnieniem redukcji kapliczowej mariologii do scen chrystologicznych). Pośród wizualizacji grup świętych wykorzystano takie kategorie świętych, jak: męczennicy, rycerze święci, charytatywni lekarze, pustelnicy i pierwsi zakonnicy Kościoła. Ten ostatni wątek nosi cechy ekumenicznego dialogu z tradycją bizantyńsko-kijowską poprzez wpływ metropolity kijowskiego Cambłaka na środowisko króla Władysława Jagiełły, dobrze udokumentowany przez Autorkę recenzowanej dysertacji. Zamyka ją rozdział wskazujący na aktualność i wielokulturowe oddziaływanie artefaktu w postaci bizantyńsko-ruskich fresków umieszczonych w gotyckiej Kaplicy

Zamkowej (s. 215-233). Dzieje się tak, gdy zgodnie z Balthasarową sugestią potrątuje się ich piękno jako *przykład komunikowania wiary przez sztukę* (s. 215).

I. Ocena wartości merytorycznej

Akademickie badania Autorki zaowocowały dwoma, wyraźnie zarysowanymi obszarami analiz. Pierwszy z nich dotyczy *instrumentum laboris*, jakim są refleksje nad wybranymi zagadnieniami teologii ikony jako szczególnego rodzaju teologii piękna. Na podstawie wypracowanych w tym obszarze kategorii estetycznych, relacji aksjologicznych i związków z dogmatycznymi przesłankami Autorka wypracowała operatywne podstawy dla interpretacji religijnego świadectwa wiary fundatorów i ikonopisów XV-o wiecznych fresków Kaplicy Zamkowej w Lublinie. Stanowiło to drugi, wyraźnie wyodrębniony obszar badawczy, znacznie poszerzający dotychczasowe, naukowe opracowania podejmowane z pozycji historii sztuki sakralnej lub zagadnień związanych z realizacją celów muzealnych.

W zakresie zawartych w dysertacji elementów estetyki teologicznej Autorka korzystała z dorobku środowiska UKSW w zakresie teologii kultury, z uznanymi tekstami Witolda Kaweckiego, Norberta Mojszyna, Andrzeja Draguły. Uzupełnia je odwołaniami do dorobku z zakresu teologii piękna powstałymi w innych polskich środowiskach naukowych Lublina, Wrocławia, Katowic, Krakowa (szczegółowo dokumentuje to zagadnienie *Bibliografia* dysertacji). Wykorzystaną w ten sposób argumentację wspiera autorytetem Magisterium Ecclesiae zarówno w wymiarze historycznym, jak i współczesnym. Przywołuje też autorytety teologów prawosławnych, dla których piękno i ikona wyznaczają paralele do Objawienia źródła teologiczne (*loci theologici*).

Za pozytywny efekt tych teoretycznych rozważań uznać należy opowiedzenie się Autorki za tezą o zasadności drogi piękna (*via pulchritudinis*) prowadzącej do spotkania człowieka z Bogiem. Jej daniem, spotkanie to ma w sobie walor poznania duchowego, a nadto motywuje aktywność woli do życia duchowego w zjednoczeniu ze Stwórcą wszelkiego piękna. Efektem tego życia i jego apogeum staje się osobowa świętość - wieczne piękno osoby. Za von Balthasarem osiągnięty cel bosko-ludzkiego spotkania Autorka traktuje jako przejaw chwały Bożej, rozumianej na wzór *Theodramatik*. Wykazuje przy tym kontynuację estetyki antycznej oraz pierwszych wieków chrześcijaństwa, gdy chodzi o miejsce piękna dla tożsamości religijnej (zob. analizy pt *Teodycealny paradygmat teologii piękna* s. 76-80). Od Atenagorasa z Aten (II w.) po XV-wieczny hezychazm duchowości chrześcijańskiego Wschodu przedstawiono w dysertacji, skoncentrowane na trynitologii modele interpretacji piękna Boga, świata i człowieka (np. poprzez symbolikę światła s. 79). Odwołując się zaś do dogmatyczno-estetycznych interpretacji o. Jana Strumiłowickiego - cystersa (zob. znamieny cytat w przypisie 450 na s. 79), Autorka opowiada się wraz z tym wykładowcą dogmatyki i estetyki - za pozytywną recepcją piękna w duchu XII-wiecznego założyciela cystersów - Bernarda z Clairvaux,

postrzeganego często zbyt powierzchownie jedynie przez pryzmat jego zachowawczych poglądów na piękno fizyczne.

Merytorycznie, w dysertacji traktuje się ikonę, a więc i freski Kaplicy Zamkowej, jako świadectwo wiary ich twórców - zachowane i przekazywane kolejnym pokoleniom jako dziedzictwo „piękną zbawiającego świat”. Są one więc katechetyczną ale i misyjną drogą prowadzącą do głębszego, indywidualnego i wspólnotowego spotkania z Chrystusem w słowie Ewangelii i w liturgii eucharystycznej, gdzie trwa *On vere, realiter et substantialiter*. Taki też praktyczny sens zawierał się w decyzji króla Władysława Jagiełły, by mieszkańcy i goście królewskiego zamku mogli korzystać z drogi piękna, którego religijny paradygmat zawierały w sobie poszczególne elementy rozpisu na ścianach kapicy.

W zakresie tego drugiego obszaru badań Autorka z właściwą sobie dociekliwością, niekiedy ponad zakresem naukowej interpretacji historyków sztuki, tropiła teologiczną wymowę programu doktrynalnego zawartego w lubelskiej polichromii. Za znaczące, autorskie osiągnięcie na tym polu można uznać poszerzoną interpretację motywów hagiograficznych. Dotyczy to zwłaszcza świętych monastycznej tradycji prawosławnej (m.in. Saba Kapadocki, Spirydon, Daniel Słupnik, Gerazym, Maria Egipcjanka, Pafnucy, Onufry, Paraskiewa Petka) którzy jakkolwiek żyli w okresie pierwszych wieków niepodzielnego Kościoła, to jednak swój współczesny kult uzyskali w łonie prawosławia bizantyńsko-ruskiego. Ich charyzmaty świętości, głównie monastycznej w swych radykalnych formach przedstawiono w Lublinie zgodnie z tradycją grecką i bałkańską, w czym swój udział mieli metropolici kijowscy Cyprian Cambłak (ok. 1336-1406) i Grzegorz Cambłak (ok. 1362-1420), zwolennicy zjednoczenia Kościołów, współpracujący w tym celu z Władysławem Jagiełłą i Kazimierzem Jagiellończykiem (zob. Argumentacja na s. 44-47). W tym celu przedkładali projekty m.in. na sesję soboru w Konstancji za pontyfikatu Marcina V (1417-1418), uwzględniającą ewentualną obediencję Metropolity papieżowi. Autorka przeprowadziła poszerzone studium hagiograficzne bazując na zasobach *Bibliotheca Sanctorum* z krytycznym ustosunkowaniem się do przekazów legendarnych - niekiedy jedynych sugestii faktograficznych dla zasadności kultu. To opracowanie należy uznać za osobny walor badawczy tej dysertacji.

Na uwagę zasługuje także podjęcie zagadnienia o charakterze prakseologicznym. Chodzi mianowicie o sposoby w jakich obecnie kaplica pełni swe pierwotne znaczenie religijne i kulturowe. Pozostając historycznym wyrazem wiary i świadectwem kultury religijnej - jako dobro narodowe i europejskie (z uwagi na wysoką rangę zachowanego artefaktu) - należy ona do zasobu muzealnego i podlega normalnym w takich warunkach ograniczeniom dostępu i eksploatacji kulturowej. Pomimo, iż wielokrotnie w inicjatywach zamkniętych za wiedzą władz kościelnych bywa też wykorzystywana liturgicznie, to jednak częściej służy inicjatywom wystawienniczym lub performatywnym. Z teologicznego punktu widzenia zachowana zostaje jednak jej funkcja pre-ewangelizacyjna. Jej freski, jak stwierdza Autorka dysertacji, ukierunkowują

oglądających na dalsze poznanie kontekstu kulturowego i wyznaniowego. Pozostaje to jednak aspektem wtórnym wobec projektów artystycznych - wystawienniczych i koncertowych. Autorka dotarła do informacji na temat wykorzystania kaplicy i jej fresków w kontekście kultury lokalnej inicjując niezbędne, dalsze badania źródłowe na ten temat.

Podsumowując dokonania merytoryczne dysertacji wypada podkreślić:

1. pogłębione studium teologii ikony jako teologii piękna, co lokuje podjętą problematykę na przedłużeniu nauczania Magisterium Kościoła o drodze piękna - a szerzej o roli sztuki i kultury w Kościele według dokumentów Vaticanum II. Wpisuje się też więc w kontynuację soborowego projektu *accomodata renovatio Ecclesiae*.
2. Autorka przedstawiła dwa bloki tematyczne: 1° - w ramach współczesnej estetyki teologicznej, idąc za autorytetem H. Ursy von Bathasara i wykorzystując kompetencje badaczy teologii kultury UKSW z ich koryfeuszem ks. prof. dr hab. Witoldem Kaweckim i jego wychowankami, podała wybrane aspekty definicji piękna, jego relacji do Objawienia i do transcendentalistów. 2° - Zredagowane na tej podstawie *instrumentum laboris* wykorzystywała do teologicznej, drobiazgowej, poprawnej merytorycznie i całościowej interpretacji fresków kaplicy Świętej Trójcy na Zamku Lubelskim. Nadała tej interpretacji uporządkowany schemat wykorzystując klasyczną systematykę dogmatyczną.
3. Osiągnęła przy tym walor nowości, polegający na zasygnalizowaniu wizualizacji prawd wiary, zwłaszcza gdy idzie o uporządkowanie analiz zgodnie z traktatami teologii systematycznej, trynitologii, chrystologii, angelologii, eschatologii i hagiografii według historii dogmatów, w ich istanie zgodnym z nauczaniem soborów Kościoła Katolickiego do XV w.
4. Wykazała się kompetencją i wiedzą teologiczną dokonując selekcji obszernego materiału zastanego i wypracowanego w toku badań, który następnie zredagowała odpowiednio do wymagań stawianych tekstom naukowym, co przejawia się w pogłębionej argumentacji poszczególnych rozdziałów, w zróżnicowanych i często znacznie rozbudowanych przypisach oraz w dokumentacji ikonograficznej.

II. Ocena wartości formalnej

Dysertacja została zredagowana przy poprawnym wykorzystaniu terminologii teologicznej. Narracja jest komunikatywna i poprawna, z dbałością o zwięzłość wypowiedzi. Wydruk do recenzji sporządzono starannie i odpowiada on wymaganiom naukowej redakcji technicznej. Poszczególne rozdziały posiadają zbliżoną objętość, a ich treść łączy problematykę teoretyczną z faktografią i dokumentacją semantyczną. Autorka prowadzi dialog z czytelnikiem zarówno w treści podstawowej, jak i w 1395 przypisach wyjaśniających, dygresyjnych, odsyłaczowych. Są one zredagowane w konsekwentnie stosowanym

ujednoliconym zapisie. Autorka wykazuje przy tym swą wiedzę wyniesioną ze studiów oraz nabytą w trakcie prowadzonych badań nad tytułowym zagadnieniem. Kompetentnie też wskazuje nad możliwe obszary dalszych badań, celem ekstrapolacji swoich intuicji naukowych. Autorka sugeruje mianowicie, że dysertacja *nie wyczerpuje głębi prezentowanej tematyki. Może ona jednak z powodzeniem stanowić punkt wyjścia do prowadzenia dalszych badań nad estetyką teologiczną i dokumentacją teologicznego przekazu fresków. Szerokie pole dla naukowych dociekań otwiera się przede wszystkim w zakresie hagiografii lubelskiej Kaplicy Zamkowej (atrybucja wielu świętych ma bowiem charakter hipotetyczny). Przygotowana rozprawa może być wykorzystana w wielu środowiskach naukowo-badawczych: w historii sztuki sakralnej, w estetyce, w historii Kościoła a przede wszystkim na polu teologii systematycznej i pastoralnej (s. 239).*

W zakresie aspektów formalnych dysertacji można wskazać na szereg możliwości jej udoskonalenia. Dotyczy to przede wszystkim zredagowanego wykazu bibliograficznego (s. 240-273). W obecnej postaci nosi on cechy zbyt pospiesznego przedstawienia źródeł i wykorzystanej literatury w trakcie interdyscyplinarnego studium. Autorka wprowadziła kilka kryteriów grupowania opisów bibliograficznych. Otwierają ten wykaz źródła dotyczące Kaplicy Trójcy Świętej na Zamku Lubelskim (s. 240) - a więc wykorzystano tu kryterium tematyczne. Jego wartość płynie co prawda ze związku z elementem tytułu dysertacji, ale w istocie dotyczy elementu badań o węższym zakresie niż następująca w dalszej części wykazu kategoria tekstów źródłowych dotyczących Magisterium Kościoła (s. 241). Co więcej - w tej części nie znalazły się tak ważne dla pracy źródła, jak publikacje prof. Różyckiej-Bryzek zamieszczone dopiero w dziale bibliografii zatytułowanym *Opracowania* (s. 260). Konsekwentne działanie przy zachowaniu kryterium tematycznego, związanego z elementami tytułu, wskazywałoby na ich wykorzystanie dla porządkowania wykorzystanej literatury. A więc powinna tu znaleźć się także kategoria np. teologii kultury czy ikonologii. Tymczasem niekiedy klasyczne, podręcznikowe publikacje z tych dziedzin znalazły się w zbiorczym zestawie *Opracowań*. Jakimś pozytywnym wyjściem pozwalającym jednoznacznie i hierarchicznie uporządkować wykaz literatury może być, często spotykany w wydawnictwach naukowych, sposób sporządzenia *Bibliografii* według poszczególnych rozdziałów. Wówczas w tej dysertacji podkreślona zostałaby ranga metodologii von Balthasara i wkład szkoły teologii kultury UKSW w estetykę teologiczną.

Gdy chodzi o źródła do Magisterium Kościoła, to mają one o wiele szerszy charakter niż wyliczone w pierwszej części *Bibliografii* źródła do Kaplicy Zamkowej. Merytorycznie odnoszą się bowiem do istotnych przesłanek metodologicznych dla tej dysertacji w zakresie teologii kultury i stanowią ich bazę. Zwykle w edytorstwie

teologicznym kojarzone są z podaniem informacji o wykorzystanych wydaniach Biblii i jej komentarzy, o antologiach patrystycznych i nauki soborów oraz autorytetów teologicznych cytowanych w dysertacji. Tymczasem w wykazie tej części *Bibliografii* mamy wprowadzone hasła biograficzne z leksykonów (np. hagiograficznych - *Biblioteca sanctorum*) ale nie znajdujemy odniesień do wykorzystanych wydań Biblii (odnośną informację podano tylko w tekście głównym na s. 4, gdzie omówiono także charakter źródeł patrystycznych). W tej części *Bibliografii* nie zaznaczono antologii patrystycznych (np. wykorzystanej klasycznej polskiej antologii patrystycznej Andrzeja Bobera *Światła ekumeny* (cytowany na s. 159, 200, 248) ani podstawowej antologii definicji soborowych (np. Denzingera *Enchiridion symbolorum...* cytowany na s. 28, 50).

Zabrakło także osobnego wskazania źródeł niepublikowanych w postaci pozyskanych tekstów dokumentacyjnych, sprawozdań i opracowań o charakterze ineditów znajdujących się w archiwum prywatnym Autorki dysertacji (wykazane na s. 73, 101, 115, 192, 230, 253, 261-262, 270). Zwykle wymienia się je jako osobną grupę źródeł, podobnie jak wykaz netografii.

Pod względem redakcji technicznej *Bibliografii* zalecić można pisownię każdego opisu bez interlinii, by oddzielić wizualnie opisy między sobą.

III. Ważniejsze ujęcia prowokujące do dyskusji

Niektóre ze sformułowań dysertacji prowokują do poszerzenia argumentacji zawartej w tekście. Najważniejsze z nich dotyczą:

1. W podsumowaniu wyników badań Autorka konstatuje, że freski Kaplicy Zamkowej, analizowane jako wizualizacja wiary to *wyzwanie o komunikatywność dogmatów w społeczeństwie poddającym się z łatwością tendencjom i pokusom subiektywizmu oraz relatywizmu w dochodzeniu do prawdy* (s. 238). W związku z tym osobnego, poszerzonego dyskursu wymaga kwestia **metod tego komunikowania** w warunkach społecznego zderzenia prawdy z subiektywizmem i relatywizmem - a niekiedy wręcz ateizmem w dialogu społecznym. Szansa wykorzystania artefaktu zamkniętego w muzeum, bez odniesień do programów katechezy dzieci i dorosłych, przy wykorzystaniu współczesnych mediów stanowi zadanie dla specjalistów zajmujących się pedagogiką wiary. Podzielając więc konstatacje Autorki, warto w tej recenzji odnotować jej wyzwanie o obecność świadectwa artefaktu lubelskiego w katolickich mediach prasowych i audiowizualnych.
2. Osobną wartość dysertacji stanowi przywołanie **problematyki ekumenicznej** w kontekście recepcji artefaktu w budowaniu tożsamości religijnej chrześcijan trzech podstawowych denominacji: katolików, prawosławnych i protestantów. Swoistym emblematem tego ukierunkowania w recepcji kulturowej i religijnej był *Międzynarodowy Kongres Ekumeniczny pod hasłem: „LUBLIN miasto zgody religijnej”*.

Przywołane wydarzenia świadczą o niestabnym znaczeniu ekumenicznym lubelskiej Kaplicy Zamkowej. Dzieje się tak, ponieważ już sam patronimik odwołujący się do teocentrycznego kontekstu Ojca-Syna-Ducha Świętego odpowiada zasadniczej tożsamości Kościoła kształtowanej przez dogmat trynitarny (s. 237). Jednym z takich akcentów ekumenicznych na Zamku Lubelskim było w 2002 r. odznaczenie kard. Lubomyra Huzara medalem Unii Lubelskiej. Kumulowanie się podobnych inicjatyw, wykorzystujących sztukę sakralną w postaci bliskości fresków i śpiewu liturgicznego z epoki przemawia do wrażliwości religijnej ludzi współczesnych. Dokumentacja tych inicjatyw, w świetle obecnego jej stanu, wymaga bardziej rzetelnego współczesnictwa wspólnot religijnych miasta w projektach kulturowych i religijnych. Recenzowana dysertacja to wkład UKSW w projektowanie tej inicjatywy bardziej rzetelnego dokumentowania marki Kaplicy Zamkowej, we współpracy choćby z miejskimi instytucjami strategii i planowania kulturowego w zakresie wykorzystania marki Kaplicy Zamkowej.

3. Autorska dokumentacja wymowy fresków hagiograficznych, utrzymanych w duchu ideałów monastycznych Kościołów Wschodnich - od IV po XV w. - stanowi pogłębione studium często szerzej nieznanymi ideałów anachoreckich Starego Testamentu (Eliasz) i pierwszych wieków chrześcijaństwa (przykładem Pachomiusz, Antoni Pustelnik, Maria Egipcjanka, Onufry, Pafnucy, Paraskewa, Makary, Saba, Daniel, Spiridon) oraz anargyrów (Kosma i Damian, Kir i Jan) i świętych wojowników (Teodor Stranilates, Teodor Tiron). Ten gragment recenzowanej dysertacji stanowi wyzwanie dla historyków duchowości o wykorzystanie lubelskich wizualizacji z Kaplicy Zamkowej dla **uwspółcześnienia** chrześcijańskich, niezmiennych **ideałów egzystencjalnych** w konfrontacji z konsumizmem i hedonizmem.

IV. Wniosek końcowy

W świetle przyjętych kryteriów, zgodnych z postanowieniami Ustawy z 20 lipca 2018 r stwierdzam, że rozprawa doktorska mgr lic. Ewy Siuzdak pt. BIZANTYŃSKO-RUSKIE MALOWIDŁA ŚCIENNE W KAPLICY TRÓJCY ŚWIĘTEJ NA ZAMKU LUBELSKIM W ŚWIETLE TEOLOGII IKONY. STUDIUM Z TEOLOGII PIĘKNA spełnia kryteria formalne i merytoryczne określone w Ustawie, prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną kandydatki do tytułu doktora w zakresie teologii kultury, stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego zaakceptowanego przez Uczelnię, wnosząc dobrze udokumentowane interpretacje faktografii i artystycznej wizualizacji prawd wiary. Dlatego wnioskuję o dopuszczenie mgr lic. Ewy Siuzdak

do dalszych etapów przewodu doktorskiego, zgodnie z regulaminem jej Uczelni macierzystej.

Jednocześnie uwzględniając, iż dysertacja w świetle powyższej recenzji pod względem formalnym i merytorycznym świadczy o wiedzy, umiejętności i kompetencjach naukowych Autorki, wyrażam przekonanie, iż zasługuje na upublicznienie w formie edycji papierowej lub cyfrowej.

Lublin, 18 lipca 2022 r.

prof. dr hab. Karol Klauza